

Partiledare i bild

*- en studie i hur svenska partiledare
framställts i Aftonbladet och Dagens
Nyheter 1950-2012*

UNIVERSITY OF GOTHENBURG

Erik Alfredsson
Andreas Svensson

Kandidatuppsats, 15 hp
Journalistikprogrammet
Göteborgs Universitet

Handledare: Johannes Bjerling

Abstract

This essay is a quantitative analysis focusing on the development of political party leader pictures in Swedish printed press during the last sixty years. Looking on two of Sweden's major daily newspapers, Aftonbladet and Dagens Nyheter, the essay seeks to investigate how the portrayal of the party leaders has changed over the years, in both quantity and quality. We have analyzed party leader pictures during the years 1950, 1980 and 2012 to get a lengthy timespan so we clearly can show the differences and/or indifferences over time.

This essay differs from previous ones mainly because we only focus on pictures whereas earlier studies first and foremost focus on the written journalistic material. We also decided to analyze the pictures from years where no general election was held because we suspect that the pictures from election years will differ from others.

Using a quantitative method of analysis we analyze fifty pictures per year and newspaper. One of our most apparent results is that the total amount of pictures of political party leaders has increased overwhelmingly. We also note that pictures today are more frequently used for portrayal purposes only whereas in the 1950's there were only pictures from special occasions and happenings. It's still mainly the prime minister or the leader of the opposition who's portrayed in the pictures, and investigating whether the newspapers political influence has made any imprints in the choice of pictures shows that there has been an equalizing over time in relation to the political influence.

Another goal of our study was to see if political party leaders are pictured as 'common people' or as 'leaders'. Our study shows that, in contrary to many theories regarding the subject in other countries, the party leader has moved from being portrayed as 'one of us' to being portrayed as a politician and leader.

Cover picture: Swedish prime minister Thorbjörn Fälldin portrayed in Aftonbladet 1980-10-15.

Innehållsförteckning

1. Introduktion.....	4
1.1. Syfte	4
1.2. Disposition	5
1.3. Bakgrund.....	5
2. Teori.....	6
2.1 Politikens medialisering.....	6
2.1.1 Politisk kommunikation.....	6
2.2 Politikens popularisering.....	7
2.3 Bilders betydelse	9
2.4 Bilders betydelse i politik och förändringen.....	10
2.5 Frågeställningar.....	14
2.6 Ämnets relevans.....	14
3. Metod	16
3.1 Inledning.....	16
3.1.1 Kvantitativ metod.....	16
3.1.2 Alternativ till metod.....	16
3.2 Urval	17
3.3 Genomförande	18
3.3.1 Problemdiskussion.....	18
3.4 Reliabilitets- och validitetsdiskussion	19
3.4.1 Generaliserbarhet och replikerbarhet.....	19
4. Analys och resultat.....	21
4.1 Förändringar.....	23
4.2 Utrymme för förändringar.....	27
4.3 1950	30
4.4 1980	32
4.5 2012	33
5. Slutdiskussion/slutsatser.....	34
Referenser.....	36
Bilagor.....	38

1. Introduktion

En bild är värd tusen ord. Så lyder det gamla talesättet. Och om man tittar på hur journalistiken har utvecklats de senaste decennierna är det uppenbart att det ligger något i det. Pressjournalistiken har blivit allt mer bilddriven, och då framför allt kvällspressen, om man jämför med för sextio år sedan. Varför det har blivit så kan man tillskriva ett flertal faktorer. Tekniska framsteg, förändringar i mediekonsumenternas vanor och förändringar av journalistiska arbetssätt är bara tre utav dem.

Denna förändring har naturligtvis satt sin prägel på flera andra samhällsinstitutioner. Man har insett bilders betydelse i budskapsförmedlingen och att en dålig bild kan ge sämre publicitet än en dålig text. Det sägs att en anledning att John F Kennedy vann det amerikanska presidentvalet 1960 är att han hade ett mer fördelaktigt utseende än motkandidaten Richard Nixon, vilket väljarna genom televisionens intåg hade större möjlighet att påverkas av än under tidigare val.

Politikerna har allt sedan dess tappat kontrollen över vilka bilder av dem som ska visas i media.

Men de har också börjat jobba allt hårdare för att få kontroll över bildmaterialet. Politiker idag är väl medvetna om hur ofta de fotograferas och hur stort inflytande bilder har över väljarna. Även om tidningar idag har allt större bildarkiv så är tidningsfotograferna fortfarande beroende av politikernas vilja att visa upp sig för att få nytt material. Politiker idag har stylister och PR-avdelningar som skapar fototillfällen som framställer dem i så god dager som möjligt, och redaktionerna delas av de olika journalistiska idealen. Är det viktigare att ha kontroll över fototillfället eller att ha en bild att publicera överhuvudtaget?

1.1. Syfte

Syftet med vår uppsats är att ta reda på hur svenska partiledare framställs i svensk tryckt press. Vi har då valt att titta på Aftonbladet som är Sveriges största kvällstidning, och Dagens Nyheter som är Sveriges största dagstidning. Vi vill också se hur framställningen har förändrats över tid och gör därför nedslag år 1950, 1980 och 2012. Åren har vi valt därför att vi vill se hur partiledarna framställs under de år då det inte hålls några riksdagsval i Sverige. Majoriteten av tidigare studier på ämnet har fokuserat på valår och vi vill se om vi kan se någon skillnad i framställningen.

1.2. Disposition

Vi kommer att inleda denna uppsats med att presentera tidigare forskning och gå igenom för ämnet relevanta teorier. Utifrån dessa kommer vi härleda våra frågeställningar. Därefter kommer vi gå igenom vårt metodval och presentera urvalet. I detta kapitel har vi också en problemdiskussion samt vår validitets- och reliabilitetsdiskussion.

Sedan redovisar vi vårt resultat och våra slutsatser.

1.3. Bakgrund

Aftonbladet grundades 1830 som den första moderna svenska tidningen. När Aftonbladet grundades var det med en liberal oppositionsagenda, främst i protest mot kungens makt. 1950 var Aftonbladet fortfarande liberal, men inte bunden till något parti, även om den betraktades som folkpartistisk. 1980 ägdes Aftonbladet till större delen av LO och hade därmed en tydlig socialdemokratisk inriktning, men utan direkt partikoppling. Idag, och 2012, är Aftonbladet obundet socialdemokratisk och ägs till större delen av mediekoncernen Schibsted, med LO som minoritetsägare. Dagens Nyheter grundades 1864 och var länge huvudorgan för det liberala partiet, senare Folkpartiet, även om tidningen grundades utan direkt koppling till något parti. Sedan 1909 har Bonnierkoncernen ägt Dagens Nyheter och tidningen är under Bonniers styre obundet liberal (Hadenius et al., 2011).

Hadenius och Weibull (2011) visar tydligt hur den politiska journalistiken utvecklats med en tabell från Marina Ghersettis studie *Svensk politisk journalistik under 1900-talet*. Ghersetti har mellan 1924 och 1979 jämfört politikeruppmärksamheten i tidningarna Arbetet och Svenska Dagbladet och kan då visa att man fram till slutet av 1940-talet i stort sett bara omnämnde politiker knutna till de partier som tidningarna företrädde och att det var först under 50- och 60-talen som en viss utjämning skedde och man omnämnde politiker från andra partier i tidningarna i princip i samma utsträckning som sina "egna" politiker (Hadenius et al., 2011).

2. Teori

2.1 Politikens medialisering

”Demokrati, politik, medier och journalistik hänger alltid samman” (Nord & Strömbäck, 2012, p. 15).

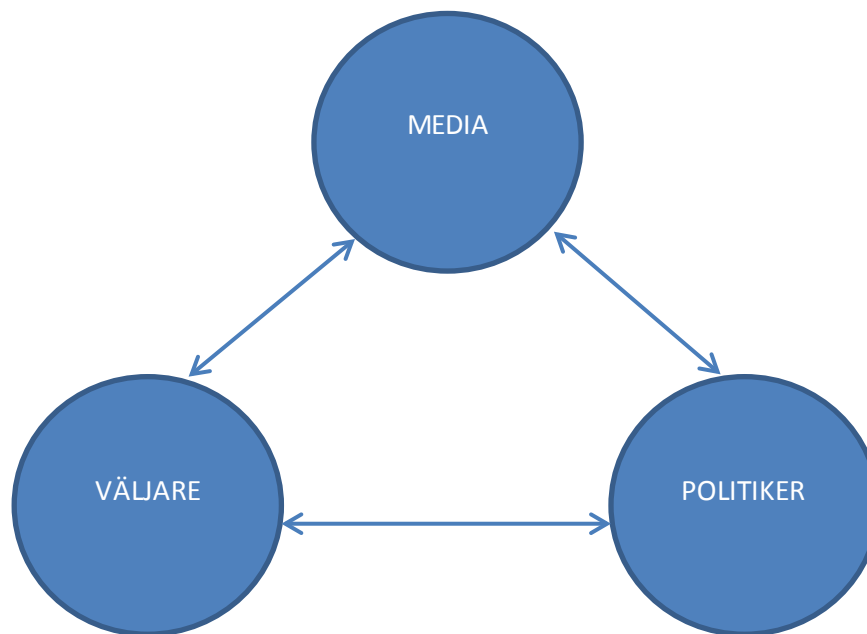
Det var Kent Asp som 1986 lanserade begreppet ”politikens medialisering” i sin studie *Mäktiga Massmedier*. Det handlar i grunden om en historisk utveckling med anpassning som central mekanism. För det första handlar det om hur massmedierna blivit den dominerande formen för politisk kommunikation, för det andra om journalistikens professionalisering och för det tredje om det politiska systemets allt mer självklara anpassning till journalistikens arbetsmetoder och mediernas logik (Ekström, 2006).

I sin bok *Politiken i Mediesamhället* (2006) tar Mats Ekström upp några biografier skrivna av svenska partiledare för att beskriva den politiska medialiseringen. Han nämner hur Tage Erlander (S) och Bertil Ohlin (FP) på 1940- och 1950-talen beskriver det politiska arbetet som något som sker oberoende av medierna, medan Ingvar Carlsson (S) och Gudrun Schyman (V) på 1990-talet framställer medierna som en självständig maktfaktor som man som politiker måste räkna med och anpassa sig efter. Han nämner specifikt hur Ingvar Carlsson dels uttrycker en kritisk inställning till medierna samtidigt som han beskriver hur han själv anpassar sina strategier efter hur medierna fungerar och uttrycker sin tacksamhet till medierna.

2.1.1 Politisk kommunikation

Samspelet mellan politiker, media och medborgare beskrivs på flera olika sätt. Den vanligaste modellen är att de tre är beroende av varandra för att de respektive politiska funktionerna ska fungera. Man talar om att politiken är medierad, alltså att den utspelas i och via medierna. Det innebär alltså att medborgarna är beroende av politiker som fattar beslut och beroende av media för information; politiker är beroende av medborgare för att ha en funktion och för att få röster och av media för att nå ut till medborgarna; media är beroende av politikerna för att få nyheter att rapportera och beroende av medborgarna för att ha en publik. De tre är alltså beroende av varandra för att fungera. (Strömbäck 2009 p.83ff, 102ff, Nord & Strömbäck 2012 p. 19ff, 62f, 83ff, 158ff). Kent Asp (2007) visar att samspelet mellan medierna, väljarna och politikerna är av vikt för demokratin. Asp menar att medias demokratiska funktion är dels att informera allmänheten, eller väljarna, och dels att granska makthavarna. Han visar också att

stora partier gynnas av media men att politiker aldrig i förväg kan veta vilken, eller hur stor, roll media kommer att spela i en fråga (Asp, 2007).

Figur 2.1: Politisk kommunikation – en enkel modell

2.2 Politikens popularisering

Det finns många tankar om hur politiken över tid har populariserats. Barry Richards (2004) argumenterar för att politiken på senare tid har sammanvävts med populärkultur och att vi nu söker någon form av emotionell koppling till politik som vi inte har strävat efter förut (Richards, p. 340, 2004).

Politikens transformering och popularisering beror på ett flertal faktorer. Teknologins förändringar, profileringen av massmedia, populärkulturens utveckling och kreativitet i flera områden samt den eviga strävan mot ett demokratiserat liv är bara några utav dem (Richards, p. 341, 2004). Detta har i sin tur lett till att politiken har tagit åt sig av populärkulturen. Man använder populärmusik vid politiska sammankomster och låter politiker medverka i TV-program av mer underhållande karaktär. Några exempel på det här är bland annat när Göran Persson (S) dansade med kossan Doris i barnprogrammet *Abrakadabra* på SVT1, när Jimmie Åkesson (SD) ställde upp i humor- och aktualitetsprogrammet *Betnér Direkt* på Kanal 5 och utomlands när Bill Clinton i talkshowen *The Arsenio Hall Show* tar på sig solglasögon och spelar *Heartbreak Hotel* på sin saxofon under presidentsvalkampanjen 1992. Just Bill Clintons framträdande uppmärksammades flitigt i medierna och många menar att det ökade hans stöd hos väljarna som såg honom som en avslappnad och självsäker kandidat. Han vann senare

valet mot republikanernas George H.W. Bush. Andra utländska exempel är när Nelson Mandela poserar med Spice Girls och Gerhard Schroeder står på scen med Scorpions. John Street resonerar i "Mass Media, Politics and Democracy" (2001) om att det kan vara så att dessa politiker faktiskt har ett personligt intresse av att göra dessa saker, men de vill också att bilderna på dessa möten ska komma ut därför att bilderna uppmuntrar väljarna att se sina ledare i ny dager (Street, 2001, p. 191).

I talkshowen Skavlan har de flesta av Sveriges toppolitiker medverkat en eller flera gånger och får då sitta sida vid sida med "vanliga" kändisar som Timbuktu, Mia Skäringer och Michael Palin vilket också kan visa på den ökade populariseringen inom politiken. Street (2001) skriver att "these days, a politician's taste in music can assume as much political importance as do their policies or their values" (Street, 2001, p. 273). Han vill dock inte dra för höga växlar på vilka konsekvenser detta kan ha för politiken i sig. Det kan å ena sidan skada politiken, naturligtvis, om väljarna ser till politikernas musiksmak istället för deras politiska förmågor, men i många fall kan populariseringen också leda till positiva konsekvenser. Som exempel tar Street upp när Tony Blair fick sitt fjärde barn, vilket media uppmärksammade ofantligt. Uppmärksamheten ledde till att Blairs popularitet växte, men det bidrog också till politiska diskussioner om mannens roll i familjen och hur man bör avgränsa privatlivet från det politiska livet (Street, 2001).

Liknande menar Richards (2004) att populariseringen kan ge två konsekvenser. Antingen att politiken i sig kommuniceras på ett sätt som går mer i linje med populärkulturen vilket leder till att fler tar till sig den, eller att politiken fjärrar sig allt mer från medborgarna vilket leder ytterligare till att det politiska intresset hos befolkningen minskar. Richards menar att politiker måste ta till sig av populärkulturens tekniker för att skapa känslomässiga band till väljarna när man förmedlar sin politik för att demokratin ska upprätthållas och revitaliseras (Richards, 2004). Även Street (2001) har noterat att politiker använder sig allt mer av språket, ikonerna och expertisen från populärkultur på senare tid.

Också Mats Ekström (2006) diskuterar populärkulturens intåg i politiken. Han resonerar också om att partiledare från 40-talet och framåt med fotojournalistikens hjälp kunde framstå som omtyckta och folkära. Ekström menar att folklighet och populärkultur hänger ihop och att politikerna med hjälp av populärkulturen kan närma sig medborgarna, då den till skillnad från elitkultur eller finkultur vänder sig till en bred allmänhet och inte exklusiva grupper (Ekström, 2006).

Något som är väldigt intressant för vår undersökning är den förändring av politikernas popularitet och folklighet som Ekström menar skedde under 40- och 50-talen och den som skedde under 70-talet. Ekström menar att populariseringen som skedde under 40- och 50-talen höll i sig även under 60-talet; politiker framställdes under denna period på samma sätt som andra kändisar och det granskande idealet fanns inte bland journalister (Ekström, 2006). Under 70-talet däremot börjar journalisterna bli skeptiska till politikernas folkliga framträdanden och de granskande idealen börjar synas tydligt. När partipressen ersattes av en professionaliserad och granskande journalistik började man även använda fotojournalistik som politisk kritik. Ekström skriver att "Den visualiserade politiska kritik som tidigare varit hänvisad till karikatyrens genre, blir en del av fotojournalistiken" (Ekström, 2006, s. 22).

2.3 Bilders betydelse

Bilders betydelse har sedan 1970-talet blivit ett omfattande forskningsämne. Studier genomförda på sjuttio-talet har visat att våra hjärnor har en stor kapacitet för att lagra och återskapa bilder samt att bilder är nära kopplat till långtidsminnet. Anledningen till detta är att bilder stimulerar flera av våra så kallade kortikala färdigheter; färg, form, linje, dimensioner, textur, visuell rytm och framför allt fantasin (Williamson et al., 1996). Detta innebär alltså att det är lättare att komma ihåg en bild man har sett än en text man har läst. Om man tänker tillbaka på en film man har sett är det troligare att man kommer ihåg exakt vad man såg än exakt vad som sades.

Många studier har visat att bilder faktiskt spelar en större roll än text och ord. Studierna har bland annat visat att folk tror på det de ser snarare än det de läser eller hör, att folk oftare kommer ihåg den visuella informationen om den visuella och verbala informationen är i konflikt, att den visuella informationen sätter sig djupare hos människor när den förmedlas samtidigt med annan information samt att man tar in bilder snabbare än text och ord och att bilderna innehåller mycket mer information än all övrig dito (Schill, 2012).

Josefine Sternvik (2007) skriver i sin avhandling, *I krympt kostym*, att bilder fått allt större roll i tidningarna. Sternvik skriver att förändringarna i trycktekniken under slutet av 60-talet är en av anledningarna till förändringen och att resultatet är att bilderna fått ta mer plats på bekostnad av texten. Sternvik menar också att TV-mediets genomslag under ungefär samma period påverkat de journalistiska idealen på ett sådant sätt att det journalistiska uppdraget i allt

större utsträckning riktats mot att attrahera en bred publik snarare än att vara publikens ombud (Sternvik, 2007).

2.4 Bilders betydelse i politik och förändringen

Kiku Adatto (2008) har kunnat visa att bilder spelar en större och större roll även i politisk journalistik. Adatto har i första hand studerat amerikanska presidentvalskampanjer och har då, i synnerhet i jämförelsen mellan kampanjerna 1968 och 1988, kunnat visa att utvecklingen gått mot att bilder tar mer plats och spelar större roll i den politiska rapporteringen samtidigt som det uttalade budskapet från kandidaterna spelar en allt mindre roll. Adattos jämförelse visade att presidentkandidaterna fick komma till tals i TV mycket mer under 1968 än 1988, men under 1988 års val visades tre gånger så många bilder på kandidaterna (Adatto, 2008).

Även Alex Marland (2012) konstaterar att bilder blir en allt viktigare del av rapporteringen, i synnerhet med tanke på de nya digitala möjligheterna.

Det finns ytterligare ett flertal forskare som styrker teorin om att bilder spelar en större roll i politisk kommunikation. Grabe & Bucy (2009) menar att bilder är primära och ord och text är sekundärt inom den politiska kommunikationen eftersom allt fler väljare vänder sig till televisionen för politisk information och i större utsträckning väljer bort dagstidningar och magasin. I en experimentell studie genomförd av Barrett & Barrington (2005) framgick det tydligt hur viktig bilden är när en väljare ska skapa sig en bild av kandidaterna. Genom att ge tre olika försöksgrupper samma artikel om en guvernörskandidat i USA fäst med olika bild framgick det tydligt vilken stor roll bilden spelade. Den ena gruppen fick artikeln med en positiv bild av kandidaten där han log och skakade hand, den andra gruppen fick artikeln med en bild tagen snett ovanifrån där kandidaten ser irriterad ut och den tredje gruppen fick artikeln utan bild. Det visade sig att gruppen som fick den positiva bilden fick en långt mer positiv inställning till kandidaten än de övriga två grupperna (Barrett & Barrington, 2005).

Utvecklingen har också gått allt mer mot att politiker själva väljer vilken situation de syns i och därmed kontrollerar fototillfällena i allt större utsträckning. Adatto (2008) menar till och med att det är så vanligt med kontrollerade fotosituationer att det börjar bli svårt att se skillnad på arrangerade och slumpmässiga bildtillfällen. Hon jämför då också mellan valen 1968 och 1988 för att visa hur mycket bildkonstruktionen har ökat. "Only 6 percent of reports in 1968 were devoted to image-conscious coverage, compared to 52 percent in 1988" (Adatto, 2008, p.70).

Även Alex Marland visar tydligt att utvecklingen går mot att politiker väljer att presentera sig mer med bilder än tidigare, samtidigt som de text- eller talbaserade presentationerna tar mindre plats. Han har jämfört politikernas hemsidor och kommit fram till att presidentkandidaternas hemsidor år 2000 var textbaserade med bara ett fåtal bilder och år 2002 hade bara omkring 14 procent av kongressledamöternas hemsidor bilder, medan det år 2010 verkade som att bilder på politiska hemsidor världen över börjat bli en norm (Marland, 2012).

Sättet politiker visar upp sig på har också förändrats. Adatto (2008) kan visa på förändring i USA där politikerna förr i tiden brukade synas på bilder där de pussade skrattande bebisar medan det idag snarare handlar om bilder där de promenerar ensamma på stranden.

Politikerna i USA har också börjat använda symboler i större utsträckning. Adatto tar upp exemplet med presidentkandidaten Michael Dukakis som poserade framför flaggor och stridsvagnar. Det finns andra tydliga exempel, som när George W. Bush håller ett tal framför Mount Rushmore och bilderna är tagna från en sådan vinkel så att det ser ut som att hans ansikte är avbildat bredvid George Washingtons. Även om detta är specifika fall för USA så antar vi att det är sannolikt att man kan hitta liknande trender även i svensk media.

Vidare menar Adatto att den journalistiska standarden har försämrats i och med att bilderna blivit viktigare. Bildernas ökade inflytande i kombination med det minskande text- eller talinnehållet har gjort att det är viktigare för mediehusen att publicera lockande bilder än politiskt betydelsefull information.

De prioriteringar som media gör, enligt Adatto, innebär att rapporteringen fokuserar på tre saker; bilder, misstag och attacker. Detta innebär att nyhetsrapporteringen blir känsligare för påverkan från politikerna samtidigt som mer fokus läggs på underhållningsvärde.

Underhållningsvärdet blir därmed en större faktor i nyhetsvärderingen än sakfrågorna. Adatto använder Richard Salant som exempel: "Richard Salant, former president of CBS news, attributes television's coverage of gaffes and slips to the growing influence of entertainment values in network news" (Adatto, 2008, p. 94).

Marland (2012) tar också upp förhållandet mellan pressen och politikerna och menar att det finns olika sätt att se på nyhetsfotograferandet. Även om många redaktioner väljer att acceptera bilder som producerats av PR-avdelningar så finns det ett motstånd från

pressfotograferna som håller på de yrkesetiska idealen.¹ Denna inställning försöker vissa politiker komma ifrån genom att regissera fotograferingen och därmed göra det omöjligt för pressen att ta helt fristående bilder. Marland tar upp ett exempel från kanadensisk media där en grupp politiker som besökte en inuitby bara tillät en gemensam kamera för all närvarande press. Resultatet var att alla medier fick tillgång till samma, hårt regisserade, bildmaterial. Politikernas beslut att förbjuda annan fotografering motiverades med att det skulle vara orättvist mot fotografer som inte fick bra platser om det var fri fotografering. Media protesterade mot händelsen men publicerade bildmaterialet eftersom det var det enda tillgängliga och besöket ansågs för intressant för att petas från nyhetsplats (Marland, 2012).

Marland beskriver också tre punkter som han menar påverkar vilka bilder som kommer med i nyhetsrapporteringen; ”political economy”, det är helt enkelt billigare att få bilder än att ha fotografer på plats överallt; ”professional integrity”, det finns en journalistisk yrkesheder och etik som kan göra det svårt att använda bilder som delats ut av eller kontrolleras av politiker; ”simplicity”, det är enklare för redaktionerna att göra en nyhet av ett pressmeddelande om det finns bildmaterial (Marland, 2012).

Adatto visar också att bilderna på politikerna allt mer skiljs från vad de säger. Tydligast blir detta i TV-rapportering där journalister pratar när det rullar bilder på politiker. Adatto menar också att detta skenbart ger journalisterna kontroll över rapporteringen men att det egentligen sätter journalisterna i en beroendeställning, eftersom det som de tidigare nämnda teorierna säger är bilderna som folk lutar främst på och när informationen i bild och ord säger emot varandra är det bilderna som folk finner mest trovärdiga.

Adatto diskuterar också hur en persons posering för en bild kan förändra bildens värde. Hela bildens funktion förändras av olika poser i samma situation. Antingen kan personens pose vara fångslande för betraktaren, eller så kan den fungera som en fälla. En snygg pose ger bra publicitet medan en dålig pose kan ge direkt dålig publicitet. Det är denna kontroll över bilden som är viktig för både den som blir avbildad på ett foto och för den som ska publicera det.

Just kontrollen över fotot beskriver Adatto som endemisk för fenomenet att ta bilder. Kontrollbehovet från alla parter gör, enligt Adatto, att det är svårt att avgöra vem som faktiskt har kontrollen och varför den har det. Hon skriver att ”the contest for the control of the image

¹ ”The National Press Photographers Association [...], for instance, advocates that visual journalists should avoid being manipulated by staged photo ops and must seek unrestricted access to subjects and government-controlled events” (Marland, 2012, p.218).

is not just between politicians and the media, celebrities and paparazzi, or between partisans of competing YouTube videos; it is endemic to picture taking” (Adatto, 2008, p.246).

Mats Ekström (2006) har visat att svenska politiker från och med 40-talet, men främst under 50-talet, började presenteras som mer folkliga. Detta kan kopplas till politikens mediering och medialisering i Sverige: det blev under denna tid nödvändigt att synas i media för att bedriva politik. Fotojournalistiken blev under denna period ett viktigt politiskt redskap som skapade en relation mellan medborgarna och politikerna. Under 40- och 50-talen förändrades enligt Ekström inte bara sättet att se på politiker utan också journalistiken. Vilken faktor som påverkat den andra mest är omöjligt att avgöra men det är tydligt att förändringarna går hand i hand (Ekström, 2006).

Ekström säger också att innan denna förändring skedde presenterades politiker på ett helt annat sätt. Under de tidiga decennierna på 1900-talet presenterades partiledare och politiker som just partiledare och politiker, mer på elitnivå än folklignivå. De var inte en av oss utan de stod snäppet över oss. Detta menar Ekström kom till uttryck genom olika visualiseringstekniker, som genom kamerans position eller distans till bildobjektet, eller i de särskilda situationer politikerna fotograferades i. I övrigt blev politiker sällan eller aldrig ifrågasatta i journalistiken (Ekström, 2006). Det var alltså inte bara bilderna utan också den skrivna rapporteringen som förändrades från att ha varit en ren presentation av vad politiker sagt och gjort till att börja granska och kritisera.

Ekström menar att denna förändring började under 40-talet men pågick främst under 50-talet då politikerna inte längre presenterades i klassiska ledarpositioner utan också i mer vardagliga sammanhang. Framför allt kom denna förändring till uttryck i ”handlingar, kroppsspråk, klädsel, hur de fotograferas och vilka bilder som journalistiken uppfattar som värda att publicera” (Ekström, 2006, p. 19). Ekström menar alltså att just bildjournalistiken spelade en stor roll för förändringarna, politiker fick en chans att vara ’vanliga människor’. Fotograferna får komma närmre politikerna och ta bilder i vardagliga situationer och de ges även möjlighet att göra reportage om politiker i privata miljöer (Ekström, 2006).

2.5 Frågeställningar

Vi tänker i vår uppsats svara på följande frågeställningar:

- Har bilder av partiledare i svensk press blivit vanligare idag?

Josefine Sternvik (2007) har i sin avhandling konstaterat att bilder blivit vanligare i svensk press över tid. Gäller det samma även för bilder av partiledare? Hur mycket vanligare har det blivit?

- Har det skett någon förändring i sättet bilderna förekommer i dag jämfört med för 60 år sedan? I så fall, vilken?

Adatto (2008), Marland (2012), Ekström (2006), Richards (2004) och Street (2001) har alla resonerat kring hur bilderna har förändrats över tid. Kommer vi kunna visa på liknande förändringar?

- Har tidningarnas partiband återspeglats i bildmaterialet?

Marina Ghersettis studie som vi redovisade i bakgrundskapitlet visar att man först under senare delen av 1950-talet kunde se en utjämning av vilka politiker man i skrift omnämnde i tidningen. Kan man se en liknande trend i bildmaterialet? Är det alltså företrädesvis liberala partiledare i Aftonbladet och Dagens Nyheter på 50-talet, och hur har utvecklingen sett ut?

- Kan man dra några paralleller mellan den amerikanska utvecklingen och den svenska? I så fall, vilka?

Adatto (2008) resonerade om förändringarna i USA och hur politiker där i dag väljer att publicera bilder där de promenerar ensamma på stranden och poserande framför symboler som Mount Rushmore och stridsvagnar. Kan vi se liknande trender i svensk tryckt media?

2.6 Ämnets relevans

Ämnet vi behandlar är aktuellt eftersom det är ett område som är i ständig förändring.

Bildjournalistiken tar allt mer plats och i de nya medieformaten spelar bilder en större roll än någonsin tidigare. Alex Marland skriver till exempel: "In the digital age, the evolution of political journalism from textual to visual is speeding up, and shortened sound bites are competing with voiceless image bites" (Marland, 2012, p. 215).

Framtida teknologiska framsteg, politiska kampanjer och marknadsanalyser kommer fortsätta förändra sättet vi ser på bilder och sättet vi hanterar dem i olika medier.

Det har inte gjorts överdrivet mycket forskning om bildmaterialet i politisk kommunikation. Dan Schill (2012) skriver: "The visual aspects of political communication remain one of the least studied and the least understood areas, and research focusing on visual symbols in political communication is severely lacking".

Under tiden som denna uppsats skrivs behandlas en proposition i Sveriges Riksdag som kan förändra den svenska bildjournalistiken (Prop. 2012/13:69). Propositionens syfte är att illegalisera kränkande fotografering. Om propositionen går igenom kan det tvinga fram fler registrerade bilder där politiker själva får bestämma hur de ska presenteras och den fria pressens bildmaterial begränsas kraftigt. Begränsningarna kommer sig till stor del av att propositionen vill kriminalisera själva fotograferingen, vilket innebär att fotografen måste bedöma huruvida bilden är laglig innan bilden är tagen. Går propositionen igenom i sin nuvarande form är det därför möjligt att framtida bildgestaltning av politiker kan komma att bli helt på politikernas villkor. Ett av de avgörande argumenten för varför lagen måste ändras är den nya teknik som gör publicering och spridning snabbare och enklare. Svenska journalistförbundet, SJF, har i protest mot detta bland annat skickat ett brev till samtliga riksdagsledamöter i konstitutionsutskottet där de säger: "Framför allt anser vi att förslaget innebär ett principgenombrott då ansvaret förflyttas från ansvarig utgivare till enskild fotograf som vid bildögonblicket ska ta ställning till om bildtagningen är olaglig eller ej" (SJF 2013-03-20).

3. Metod

3.1 Inledning

Vi gjorde en kvantitativ analys av partiledarbilder i svensk dagspress med syftet att se hur partiledargestaltningen förändrats över tid och hur väl det överensstämmer med den amerikanska utvecklingen, som är sedan tidigare kartlagd. Vi ville också jämföra med Mats Ekströms resultat i undersökningen *Bilder av politiskt medborgarskap - En studie av fotojournalistik i svenska valrörelser 1932-1991*, som gränsar till vårt ämne. För att göra detta så konstruerade vi en kodbok (se bilaga) med variabler anpassade för statistikprogrammet SPSS.

3.1.1 Kvantitativ metod

Den kvantitativa metoden för innehållsanalys baseras på "likvärdiga och därmed jämförbara uppgifter om så pass många analysenheter att dessa uppgifter kan uttryckas och analyseras med siffror" (Esaiasson et al., 2012, p.197). För vår del betyder detta att vi gjort ett urval av partiledarbilder som är stort nog att omvandla till statistik, samtidigt som de är utspridda över en tillräckligt lång tidsperiod för att kunna visa om det skett en förändring över tid.

För att göra insamlingen av data till en kvantitativ analys krävs en kodbok som innehåller de variabelvärden som ska kontrolleras och kodningsblanketter som är utformade för undersökningen och matchar kodboken. Dessutom krävs det tolkningsregler och kodningsprinciper som gör att all kodning bedöms på samma sätt (Esaiasson et al., 2012).

3.1.2 Alternativ till metod

Om vi i stället valt att göra en kvalitativ studie istället för en kvantitativ dito hade vi varit tvungna att begränsa antalet bilder ytterligare och det hade varit en svårare bedömning i varje enskilt fall än nu när vi hade fastställda värden för varje fastställd variabel. Vid en longitudinell studie av den typen vi har genomfört måste en kvantitativ metod ses som den mest effektiva. Den begränsning som en kvalitativ studie hade inneburit hade också försämrat generaliserbarheten i undersökningen väsentligt (Esaiasson et al., 2012). Nackdelen med att göra en kvantitativ studie är att varje studerad bild ges mindre uppmärksamhet än i en kvalitativ studie, bildernas djupare egenskaper utanför vårt kodschema blir därmed inte bedömda annat än i fritextfälten. Detta bedömde vi som marginella problem och under studiens gång kände vi aldrig att vi gick miste om något av vikt i och med att vi valde en kvantitativ metod.

3.2 Urval

Vi har i vår undersökning valt att koda bilder av partiledare i tidningarna Aftonbladet och Dagens Nyheter. Dessa tidningar valdes dels för att det är två av de största i Sverige och dels för att vi ville undersöka om man kan se någon skillnad på kvälls- och morgontidningar. För att kunna dra slutsatser om förändring över tid har vi valt att göra nedslag år 1950, 1980 och 2012. Anledningen till att vi valde dessa år är för att vi vill kunna se skillnaden före TV:ns intåg i det svenska medielandskapet fram till i dag. Åren valdes också för att de inte var valår och vi gjorde antagandet att partiledare syns oftare och i andra sammanhang under valårens kampanjande. Vi valde att studera år då det inte var val av två anledningar. För det första eftersom dessa år är mer "typiska" än valåren. Normalåret är inte ett valår då dessa i dag bara inträffar var fjärde år. För det andra eftersom det inte finns lika mycket forskning gjord för dessa år i nuläget (Bjerling, 2012).

Vi bestämde oss för att börja med att koda 50 bilder från varje utvalt år och tidning, alltså sammanlagt 100 bilder per utvalt år. För att få en rättvisande bild, samtidigt som vi ville ha ett hanterbart system, så valde vi att dela upp årets månader i en slumpmässig ordning. Vi inledde med att koda februari. Där efter kodade vi månaderna i följande ordning: oktober, juni, december, april, november, augusti, juli, januari, mars, maj, september. Alternativet till detta skulle vara att koda slumpmässigt utvalda datum under hela året, men det skulle ta väldigt mycket längre tid att genomföra och därmed begränsa antalet analyserade bilder ytterligare. Tekniken vi använde oss av, mikrofilmsläsare, hade gjort den här metoden oerhört tidskrävande.

Tidningarna från 2012 hämtade vi på JMG och hade alltså de tryckta originalen att arbeta med. Tidningarna från 1950 och 1980 granskade vi på Göteborgs Universitets Kurs- och tidningsbiblioteks mikrofilmsavdelning.

Vi har endast kodat bilder under vinjetterna/avdelningarna politik, inrikes, kultur och nöje. Motivationen till detta urval var främst att förenkla arbetet, då det innebar att vi snabbt kunde bläddra förbi till exempel sport- och utrikessidor. Sannolikheten för att partiledare ska dyka upp på dessa sidor är, enligt vår och vår handledares bedömning, så liten att det vore bortkastad tid att gå igenom alla dessa sidor. Anledningen att vi valde att ha med kultur- och nöjessidorna är för att vi misstänker att andelen partiledarbilder på dessa vinjetter kan ha ökat, i jämförelse med teorierna om politikens popularisering.

Vi kodade alla partiledarbilder under de ovan nämnda vinjetterna, alltså inte bara fotografier utan också tecknade bilder som till exempel karikatyrer. Det visade sig att karikatyrer på nyhetsplats var en marginell förekomst totalt, det förekom bara sex gånger under 1950, men vi har valt att ha kvar dem i beräkningarna om inget annat anges. Detta därför att vi ville titta på hur mycket utrymme partiledarna får i bild och en karikatyr på nyhetsplats anser vi fylla dessa funktioner.

3.3 Genomförande

Vi kodade enligt urvalet, med undantag för det som beskrivs under problemdiskussionen nedan, gemensamt på Kurs- och tidningsbiblioteket. Kodningen stansades sedan in i statistikprogrammet SPSS för att få en översikt över vårt material. Vi använde också SPSS möjligheter att slå ihop och korsundersöka variabler för att få fram de resultat och tabeller vi sökte efter.

3.3.1 Problemdiskussion

Ett par problem uppstod under undersökningen. Det första problemet som blev tydligt var bristen på bilder i tidningarna 1950. Förvisso visar detta tydligt på hur mycket mer vi får se partiledarbilder i pressen idag men samtidigt försvårade det förstås jämförelserna i övrigt. Vi var alltså tvungna att gå igenom *samtliga* Aftonbladet och DN från 1950, vilket kan jämföras med att vi fick gå igenom 16 nummer av Aftonbladet och 59 nummer av DN från 2012 för att fylla vår kvot.

Vår ursprungliga tanke var att utöka undersökningen om vi hann med, vilket vi räknade med att göra, och koda ett eller två ytterligare år (1966 och/eller 1996). Nu visade det sig tvärtemot detta antagande att kodningen, i synnerhet för 1950, blev mycket tidskrävande och vi fick nöja oss med våra ursprungliga nedslagsår.

När vi gjorde våra beräkningar i SPSS upptäckte vi att vi borde haft ett mer exakt mätsystem för bildstorlek. Då vi nu bara bedömde storleken i måtten helsida, halvsida, kvartssida och åttondelssida (i tänkt tabloidformat) blev bildstorleksresultaten i princip oanvändbara. Exakt hur vi borde ha gjort vet vi inte; att mäta varje bild hade varit oerhört tidskrävande och sannolikt inte heller tillräckligt exakt i och med den stundtals bristande kvaliteten på mikrofilmerna. Nu fick vi nöja oss med grova slutsatser om bildstorlekarna.

Att Stefan Löfvén precis tillträtt som partiledare för Socialdemokraterna i februari 2012 innebär sannolikt att han är mer representerad än vad som annars kunde förväntats. Detta hade vi inte förutsett men vi anser inte att det förvrider statistiken så mycket att den inte är pålitlig. Att det sker förändringar och maktskiften inom politiken får ju ses som normalt och när

sådant sker så ger det avtryck i pressen. De extra slagningar vi gjort med hänsyn till Löfvéns tillträde visar dessutom att han inte visades upp särskilt mycket mer än vad som kan väntas. Dagens Nyheter hade trots utnämningen bara två bilder på Löfvén i februari, att jämföra med tio under de dagar i oktober som ingår i undersökningen.

Den klara bristen på kvinnliga partiledare i vår undersökning gjorde att variabeln "kön" blev helt betydelselös. De enda kvinnliga partiledarna som var aktiva under våra undersökta perioder var Annie Lööf och Åsa Romson och då de inte visades på något anmärkningsvärt sätt och dessutom inte tillräckligt ofta för att bli statistiskt relevanta valde vi att inte dra några slutsatser med variabeln kön överhuvudtaget.

3.4 Reliabilitets- och validitetsdiskussion

Validitet och reliabilitet är centrala begrepp när det handlar om att få fram vetenskapligt gångbara fakta. Att undersökningen faktiskt mäter, eller undersöker, det den ska mäta är avgörande för validiteten (Esaiasson et al., 2012).

Även om vissa problem uppstod i undersökningen så har vi kunnat dra slutsatser i förhållande till de ursprungliga frågeställningarna och vi har de facto undersökt hur partiledare framställs på bild i dagspressen.

Begreppet reliabilitet syftar till hur pålitlig undersökningen är. Det finns, förstås, en risk att vi missat någon bild under kodningsarbetet. Vi bedömer dock att risken för att vi missat så mycket att det får statistisk relevans är mycket liten. När vi undersökte tidningarna från 1950, som hade dålig bildkvalitet, så läste vi också bildtexter och artiklar för att försäkra oss om att inga partiledarbilder skulle missas. Vi har också förbättrat reliabiliteten i undersökningen genom att samarbeta under hela kodningsarbetet och kan därmed vara trygga med avseende på interkodarreliabiliteten (Esaiasson et al., 2012).

Vi har däremot inte gjort något intrakodarreliabilitetstest. Den främsta anledningen till detta är tidsbrist. Att genomföra ett intrakodarreliabilitetstest förutsätter ett tidsspann som vi inte haft tillgång till och testet är dessutom i sig själv tidskrävande. En annan anledning är att vi för två av de tre undersökningsåren använt oss av mikrofilm. Då merparten av de använda variabelerna är förhållandevis "enkla" bedömer vi emellertid inte avsaknaden av ett intrakodarreliabilitetstest som särskilt problematiskt (Esaiasson et al., 2012).

3.4.1 Generaliserbarhet och replikerbarhet

Eftersom vi kodade *samtliga* partiledarbilder från de utvalda tidningarna år 1950 kan vi utan tvekan dra generella slutsatser om denna period. För åren 1980 och 2012 anser vi att vi har

statistiskt gångbara siffror som är representativa för de respektive tidningarna och kan användas som generella mått, även om de så klart inte är lika säkra som siffrorna för 1950. Om undersökningen skulle upprepas med samma kodschema och samma underlag tror vi att resultatet skulle bli identiskt med vårt i alla relevanta delar. Denna replikerbarhet skulle höjas ytterligare om kodboken anpassades i linje med de problem som beskrivits tidigare i metodkapitlet.

4. Analys och resultat

Vi har analyserat bilderna av partiledare i Aftonbladet och Dagens Nyheter under åren 1950, 1980 och 2012. Målet var att vi varje år skulle analysera 50 bilder per tidning och år. År 2012 krävdes det bara 16 nummer av Aftonbladet för att få ihop antalet bilder medan det i DN krävdes 59 nummer. År 1980 krävdes det 79 nummer av Aftonbladet och 71 av DN medan det under hela år 1950 bara publicerades 23 bilder på partiledare i Aftonbladet och 41 i DN. Det ger ett tydligt exempel på hur förekomsten av bilder har blivit vanligare över tid, främst i kvällspressen, vilket går helt i linje med vad Sternvik (2007) har kommit fram till.

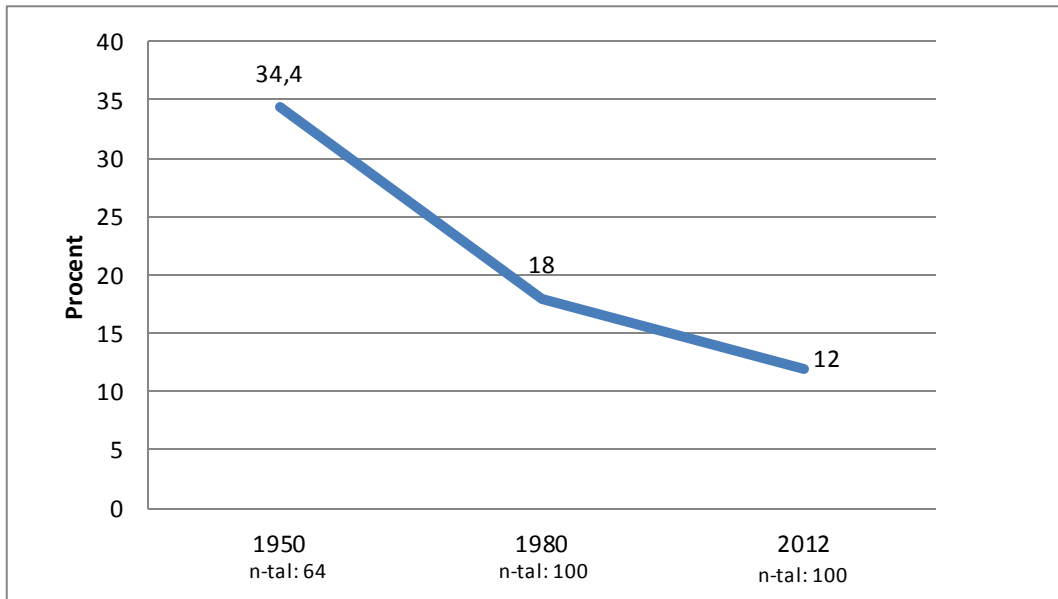
	1950	1980	2012
Aftonbladet	0,06	0,63	3,13
DN	0,11	0,70	0,85

Tabell 4.1: Antal partiledarbilder per dag i genomsnitt

Siffrorna i tabell 4.1 visar tydligt ökningen av bilder i pressen över tid. Den här markanta ökningen av bilder är viktig att ha i bakhuvudet när man läser våra resultat, då den oftast innebär att det absoluta antalet bilder av alla våra variabler har ökat i dag jämfört med för sextio år sedan. Därför kommer vi, om inte annat anges, att redovisa våra resultat i relativa antal. Samtliga figurer och resultat avser också, när inget annat anges, det totala resultatet för både Aftonbladet och Dagens Nyheter.

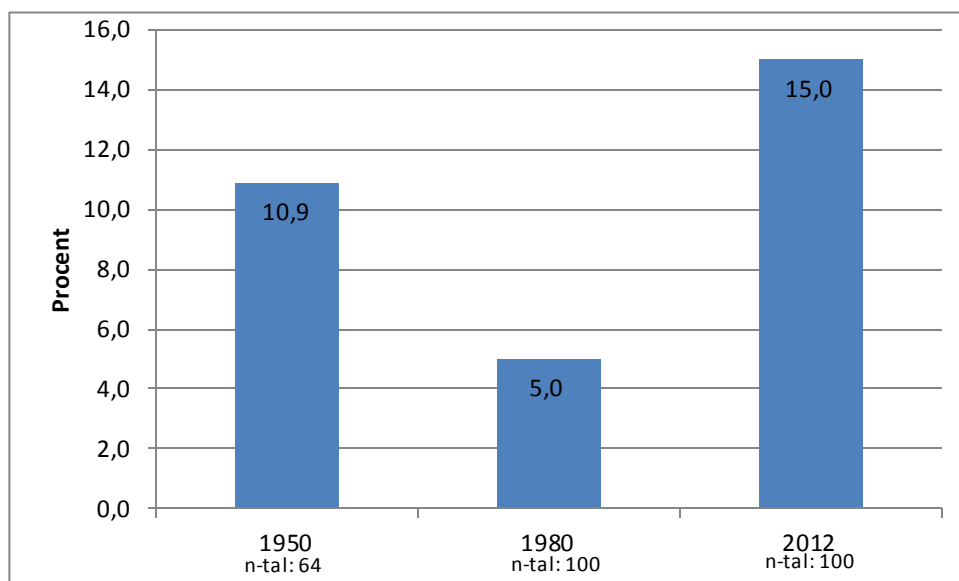
Det var relativt vanligare med bilder av partiledare på förstasidan år 1950 jämfört med senare år vilket med största sannolikhet beror på att förstasidan på den tiden var mer lik en vanlig nyhetssida till skillnad från i dag då förstasidan puffar för nyheter inne i tidningen.

En annan anledning till varför andelen bilder på framsidan var så mycket högre år 1950 skulle kunna vara att bilderna då hade ett större nyhetsvärde. Med tanke på att det bara fanns bilder på partiledarna i drygt ett av tjugo nummer av Aftonbladet år 1950 bör nyhetsvärdet på dessa bilder ha varit högre.

Figur 4.1: Andelen av partiledarna som var placerade på förstasidan

Det absoluta antalet bilder på framsidan idag är dock, naturligtvis, långt högre på grund av den stora ökningen i bildmängd överlag. Ett liknande resultat ser man i andelen stora bilder (halvsida eller större). Även om den relativa andelen stora bilder i tidningarna har varit någorlunda jämn över tid så har det absoluta antalet stora bilder ökat dramatiskt vilket alltså innebär att det idag inte krävs att man bläddrar i många tidningar innan man kan se en stor bild på en partiledare.

Figur 4.2: Andelen stora bilder (halvsida eller större) på partiledare fördelat över tid.

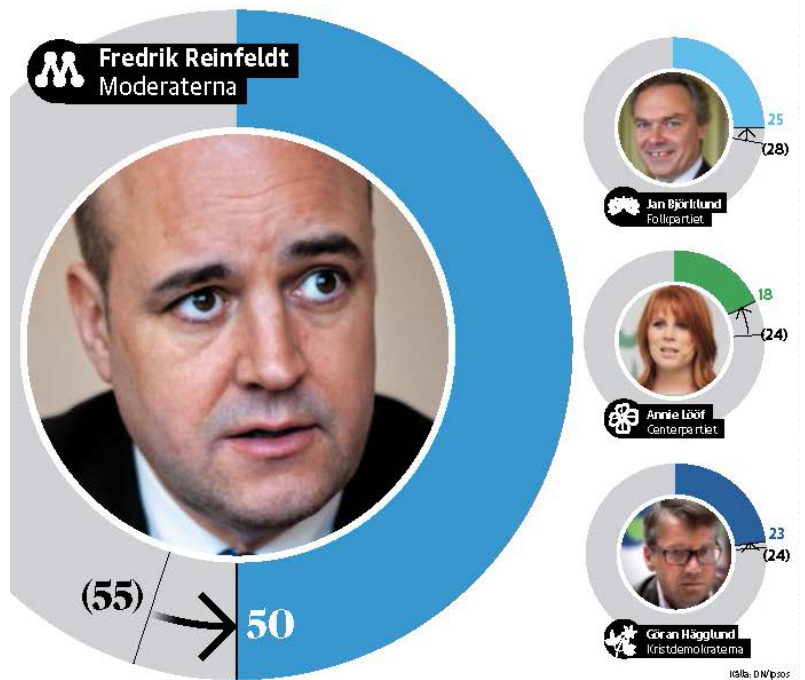

POPPIS Alltså Stefan Löfven som ny partiledare för Socialdemokraterna verkar lovande. Partiledar med två procentenheter i ny valrunda sökning.

Löfven lyfter & Reinfeldt rasar

Stefan Löfven (S) i Aftonbladet 12-02-08 Bilden är ett exempel på att bilderna som nu finns i tidningarna blir allt större, denna bild tar upp en halv sida i tidningen och visar "bara" att Löfven är glad.

Reinfeldt (M) tillsammans med resten av regeringspartierna i DN 12-10-17 Bilden visar både de nya teknikmöjligheterna och hur mycket mer plats bilder tillåts ta, detta bildmontage tar upp en hel sida i tidningen.

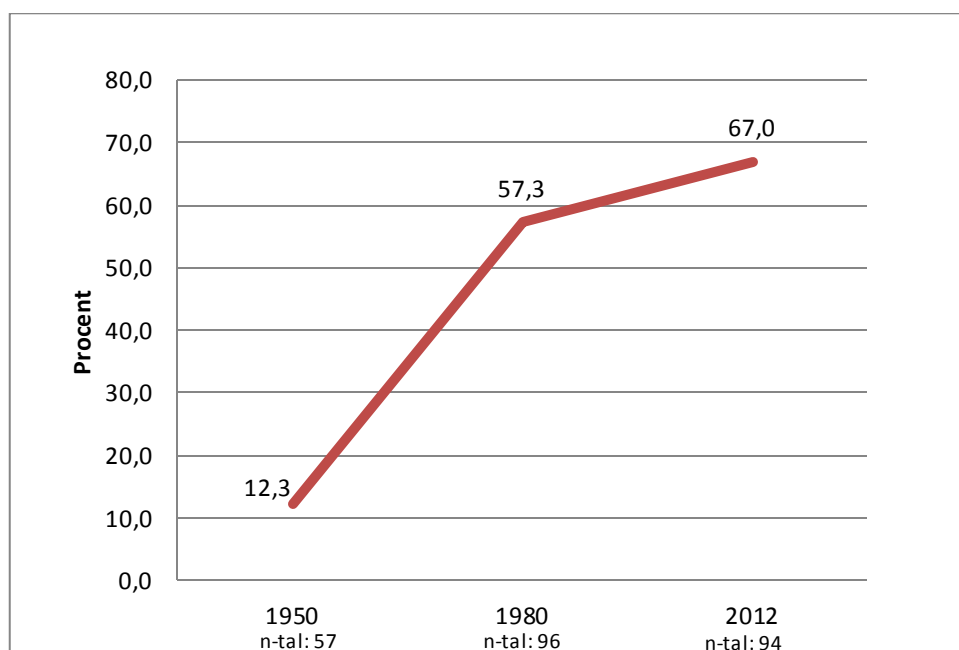
Förtroendet för partiledarna bland M-, FP-, C- och KD-sympatisörer

Illustr: DN/Press Grafik, Maria Westholm
Bilder: Scarpik, Magnus Hallgren, Lina Alriksson, Claes Barlinen, Niklas Thegestöm, Paul Hansen, Roger Tureson

4.1 Förändringar

I likhet med vad tidigare forskning, och då framför allt Mats Ekström, har kommit fram till ser vi att det över tid har skett en markant ökning av andelen porträttbilder på partiledarna och en motsvarande minskning av andelen rena nyhetsbilder. Det var år 2012 mycket vanligare med bilder på partiledarna vars syfte var att låta läsaren identifiera personen, medan man år 1950 snarare hade bilder på partiledarna när något särskilt inträffat (se figur 4.3). För att tydliggöra; med nyhetsbilder menar vi bilder som är tagna vid ett särskilt tillfälle för att visa vad som händer, medan det i porträttbilden bara är relevant att visa partiledaren. Vad som händer runt honom och var han befinner sig är irrelevant. I den här figuren har vi även inkluderat debatt-, presskonferens- och intervjubilder till nyhetsbilder då syftet är det samma. Montage och karikatyrer är inte medräknade.

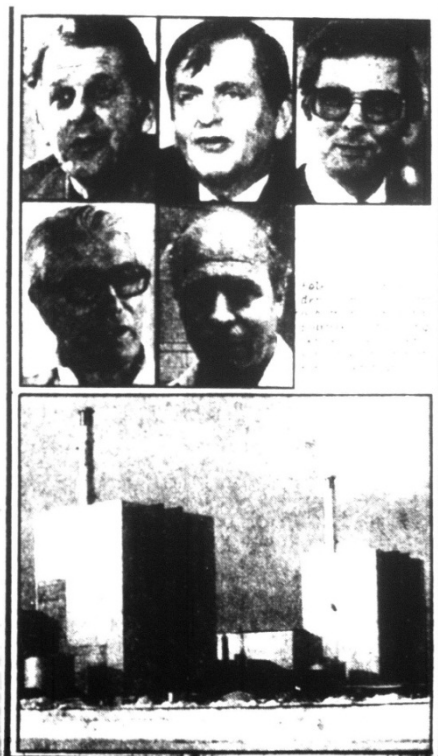
Figur 4.3: Andel porträttbilder i Aftonbladet och DN fördelat över tid.

Detta resultat går i linje med vad Mats Ekströms tidigare forskning har visat. I början av 1900-talet sågs politiker som starka ledare, en samhällets elit. Under 40- och 50-talen började politiker presenteras mer folkligt, som ”en av oss”, medan man i slutet av 60-talet och under 70-talet gick ifrån denna folklighet och började kritiskt granska politiker och makthavare. Detta har alltså tydligt avspeglats även i bildmaterialet hos Aftonbladet och Dagens Nyheter enligt vår undersökning. Detta eftersom politikerna på nyhetsbilder år 1950 gjorde helt ”vanliga” saker, som att åka bil och sitta och fika eller bara samtala, medan man under de senare åren gick tillbaka till att presenteras i egenskap av politiker.

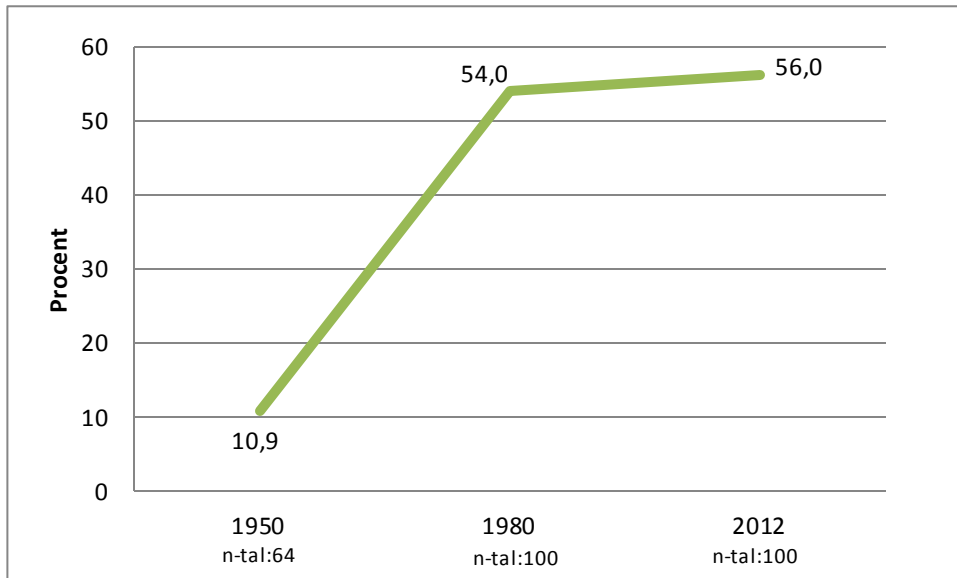

Tage Erlander (S) och Gunnar Hedlund (BF) i DN 50-09-19 Bilden är ett typexempel på hur partiledare framställs "folkligt" 1950.

Ökningen av porträttbilder över tid som vi har sett styrks ytterligare i våra mätningar av hur stor del av partiledaren som syns på bild (se figur 4.4). Vår definition av en porträttbild är en bild tagen framifrån på partiledaren, där denne oftast verkar vara medveten om att bilden tas och tittar in i kameran. Det är också oftast bara ansiktet och axlarna som syns på dessa bilder, ibland även bysten. I vår analys har vi också över tid sett en ökning av andelen närbilder och en motsvarande minskning av andelen hel- och halvkroppsbilder.

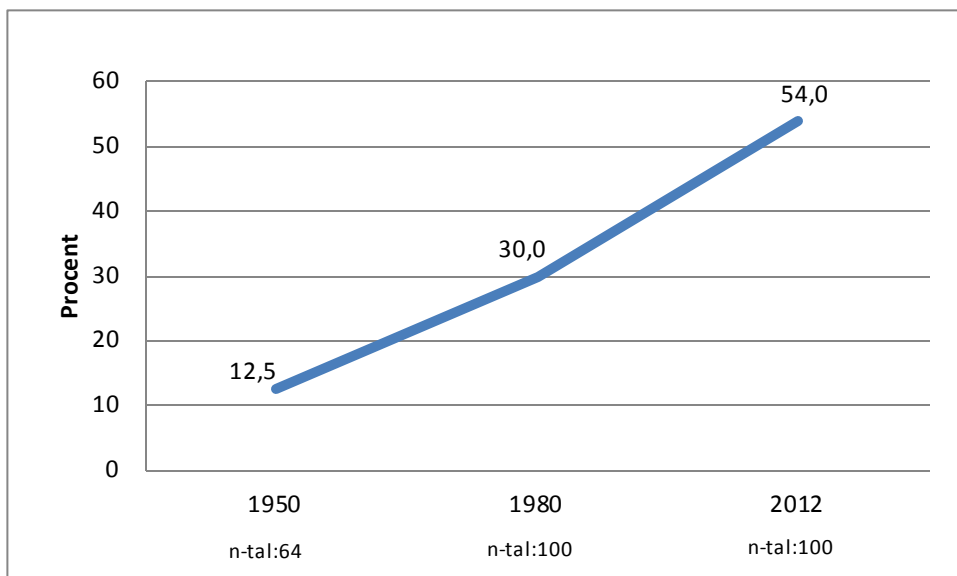

Partiledarna i DN 80-02-21 Bilden är ett typexempel på hur partiledare 1980 avbildas för igenkänning, här också med bild på ett kärnkraftverk för att illustrera artikeln som handlar om kärnkraftsdebatten.

Figur 4.4: Andel närbilder i tidningarna fördelat över tid.

Denna ökning av närbilder skulle kunna ha flera möjliga förklaringar. Dels har tekniken förbättrats avsevärt och man behöver inte befinna sig särskilt nära objektet för att kunna ta en närbild av det, men dels kanske fotografierna även har blivit mer närgångna utav sig. Med tanke på den enorma ökning av bilder som har skett är det inte helt orimligt att anta att det då även har skett en ökning av konkurrensen hos fotografierna för att få ta bra bilder. Detta i sig borde ha medfört att fotografierna vågar ta sig så nära det bara går för att få en bra bild.

Figur 4.5: Andel bilder där partiledaren tittar in i kameran fördelat över tid.

Vi har även tittat på hur ofta partiledaren tittar in i kameran vid fototillfället eller inte (figur 4.5). Det bör vara vanligare att partiledaren är med på att bilden tas vid en porträttbild och således också tittar in i kameran, medan det vid en nyhetsbild oftast är något annat som tar partiledarens uppmärksamhet. Vår analys ger resultatet att det även här har skett en markant ökning av hur ofta partiledaren tittar in i kameran.

Detta skulle kunna förklaras med hjälp av den i teorin nämnda medialiseringen av politiken. Politiker och partiledare har i större utsträckning insett betydelsen av en bra bild och är antagligen i större utsträckning medvetna om när och var det kommer finnas fotografier. Precis som Ingvar Carlsson och Gudrun Schyman skrev i sina biografier har politikerna kanske lärt sig att anpassa sig efter medierna och, i förlängningen, fotograferna. På samma spår kan vi se en ökning av andelen bilder tagna framifrån på partiledarna och inte från sidan eller bakifrån. 1950 togs drygt 75 procent av bilderna framifrån medan det 2012 var hela 96 procent av bilderna.

Det har dock skett en minskning av det relativa antalet gruppbilder sedan 1950. År 1980 och 2012 var det endast två procent av bilderna som visade två eller fler partiledare medan det år 1950 var 10,9 procent av bilderna som var gruppbilder.

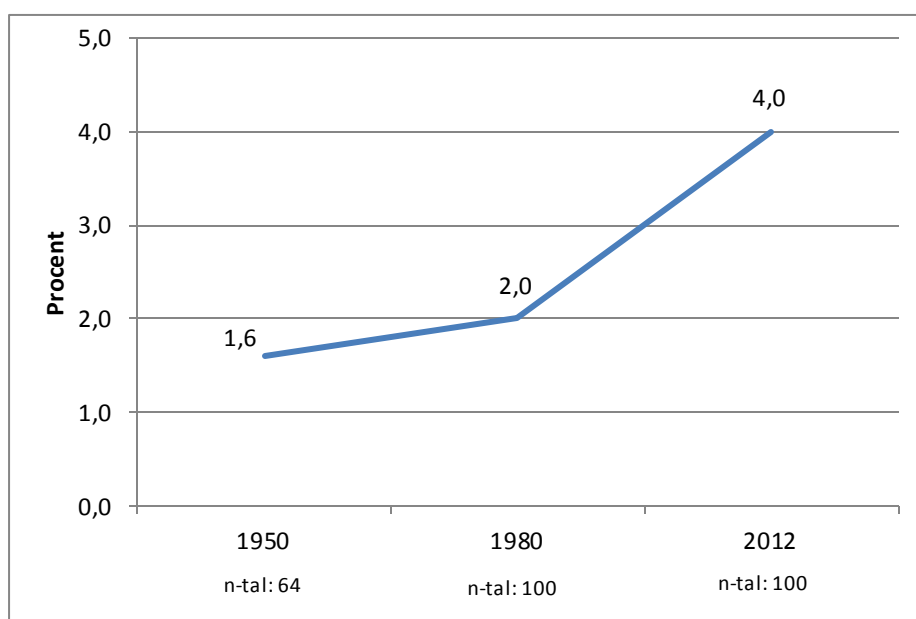
Drygt hälften av gruppbilderna under 1950 var dock karikatyrer på nyhetsplats där alla partiledare ofta var gestaltade. Som vi nämnde i metodkapitlet inkluderade vi även teckningar (karikatyrer) om de låg på nyhetsplats. Antalet karikatyrer är dock väldigt litet, totalt drygt två procent av de undersökta bilderna. Karikatyrer på nyhetsplats har över åren försvunnit enligt vår studie då fotografierna efter partipressens avveckling kunde ta över deras roll, vilket stämmer överens med vad Mats Ekström (2006) kommit fram till.

4.2 Utrymme för förändringar

Det är mycket som inte har förändrats genom åren. Partiledare förekommer i dag i princip lika sällan, relativt sett, på kultur- och nöjessidorna som de gjorde 1950. Våra resultat visar att andelen partiledarbilder på kultur- och nöjessidor ligger mellan 1,6 och 3 procent över åren, med undantag för 1980. I oktober 1980 spelade Thorbjörn Fälldin en fotbollsmatch, vilket det publicerades totalt sex bilder på under samma dag på nöjessidorna. Det är dock fortfarande viktigt att komma ihåg att dessa siffror fortfarande innebär att den absoluta ökningen av bilder på kultur- och nöjessidorna har ökat i och med den totala ökningen av bilder i tidningarna.

Detta resultat går lite emot teorierna om politikens popularisering. Den svenska politiken har uppenbart inte, enligt våra resultat, populariserats nämnvärt då man i så fall hade kunnat anta att man hade fått se partiledarna i större utsträckning på kultur- och nöjessidorna.

Vi ser inte heller någon vidare förändring i att den relativa andelen privata bilder av partiledarna har ökat. Med privata bilder avser vi bilder där partiledaren presenteras som "vanlig människa" (make, maka, familjefar eller liknande) och inte som just politiker. Det kan vara bilder tagna tillsammans med familjen, vid sommarstugan eller på golfbanan. Bilderna får då inte heller, enligt oss, vara tagna när politikern befinner sig på någon form av politiskt uppdrag. Thorbjörn Fälldins fotbollsbilder var tagna under den då årliga fotbollsmatchen mellan regeringen och oppositionen. Inte heller bilder från valvakemiddagar tillsammans med hustrun har räknats som privata. Sedan 1950 har det enbart skett en ökning med 2,4 procentenheter av privata bilder, vilket i absoluta tal naturligtvis blir fler.

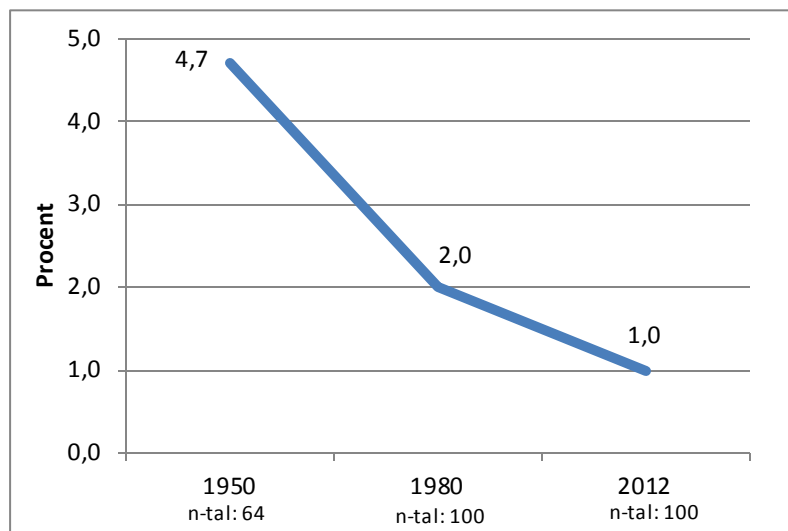
Figur 4.7: Andel privata bilder på partiledarna fördelat över tid.

Det verkar alltså inte som att gränsen mellan offentligt och privat har luckrats upp på det sätt som ofta antas att det ska ha gjort. I alla fall verkar de inte ha gjort det på just nyhetsmaterialet. Med tanke på att vi inte tittade på featurematerial eller andra genrer av tidningar (exempelvis magasin) kan vi inte uttala oss om detta, men det är möjligt att det är där förändringen finns.

Vad gäller fotoplats så kan vi inte heller visa på några tydliga förändringar i var bilderna är tagna. Det är förtfarande mycket bilder från intervjuer, tal och debatter. Det som är värt att

nämna är att det har blivit svårare över tid att urskilja var bilderna är tagna, mycket på grund av den tidigare nämnda ökningen av porträttbilder där det är omöjligt att urskilja var partiledaren befinner sig. Våra resultat visar också att det, i enighet med Alex Marlands teorier, har blivit allt svårare att avgöra om en bild är ett photo-op eller inte.

Om vi jämför våra resultat med den amerikanska utveckling som beskrivs av Adatto och Marland kan vi se att den inte är helt parallell. En tydlig likhet är den ökande svårigheten i att bedöma om en politiker styrt över fototillfället, det går numer sällan att avgöra vem som har kontroll över bilden. Den svenska partiledargestaltningen är dock mer traditionell än den amerikanska och värderingar om musiksmak och liknande spelar fortfarande ingen större roll för hur vi ser på våra politiker. De svenska politikerna syns också fortfarande i första hand i rent uppvisningssyfte; bilderna är där för att visa läsaren hur politikern ser ut. Detta innebär en stor skillnad från de tendenser som Adatto och Marland visar som säger att amerikanska politiker mer och mer visas upp i sammanhang som syftar till att visa vilka värderingar politikern står för.

Figur 4.8: Andel bilder där partiledarna interagerar med vanligt folk fördelat över tid.

Det har inte heller blivit vanligare att partiledaren interagerar med vanligt folk på bilderna (figur 4.8), utan där har man snarare sett än liten relativ minskning. Inte heller när det kommer till om partiledaren är fysiskt aktiv på bild kan vår undersökning visa på någon större förändring. Det har, precis som andelen privata bilder, ökat från 1,6 procent till 4 procent över 60 år, med en liten peak år 1980 då Thorbjörn Fälldin spelade fotboll på sex bilder i en artikel. Att sådana särskilda händelser inträffar är naturligtvis ett självklart inslag. Varje år är det någon partiledare som gör något utmärkande som får mycket uppmärksamhet i media.

	1950	1980	2012
Neutral/Allvarlig	56,3	71,0	47,0
Ler/Skrattar	31,3	24,0	45,0
Annat	12,5	5,0	8,0

Tabell 4.2: Förändring av partiledarnas gestaltning över tid (procent)

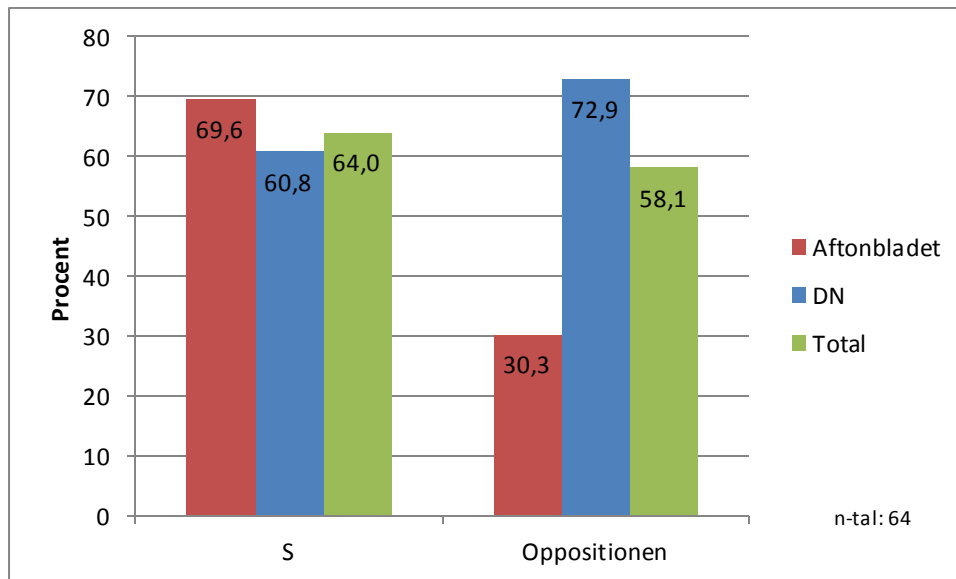
Den lilla ökningen i bilder på partiledarna där de ler eller skrattar skulle man kunna ana ihop med ökningen av porträttbilder då det är vanligt att man ler på ett porträtt om man är medveten om att det tas. Man kan dock tydligt se att det har gått från att vara fler neutrala gestaltningar 1950 till fler leende bilder år 2012 och man kan tydligt urskilja en utjämning över tid.

4.3 1950

År 1950 var Socialdemokraterna med Tage Erlander i spetsen sittande regering med 46,1 procent av svenska folkets röster efter senaste valet år 1948. Bertil Ohlin (FP) var oppositionsledare. Något mindre antal röster hade Jarl Hjalmarson (Högerpartiet, nuvarande Moderaterna) och Gunnar Hedlund (Bondeförbundet, nuvarande Centerpartiet). Även Sveriges Kommunistiska Parti (numera Vänsterpartiet) satt i Riksdagen. Partiledaren Sven Linderot avgick som riksdagsman 1949 men var fortfarande partiledare för partiet. Under hela 1950 fanns han inte med på en enda bild i vare sig DN eller Aftonbladet. På majoriteten av bilderna syntes den sittande statsministern Tage Erlander (se figur 4.9).

Man kan notera en viss skillnad i vilka partiledare som framställs i DN och Aftonbladet. Tage Erlander syntes oftare i Aftonbladet medan DN hade en större andel bilder på oppositionspartiernas ledare. Med tanke på att båda tidningarna var liberala under 1950 så går det alltså att säga att den politiska styrningen av bildmaterialet minskat och den utjämning av materialet som Ghersetti konstaterat även syns i vår undersökning (Hadenius et al., 2011).

Som tidigare nämnts var det vanligare med bilder där fler än en partiledare syntes samtidigt vid den här tiden vilket förklarar att den sammanslagna procenten i figur 4.9 överstiger 100 % i vissa fall. Även karikatyrer på nyhetsplats var vanligt vid den här tiden, där politiker ofta avbildades.

Figur 4.9: Partiledare i bild år 1950 fördelat på tidning

Överlag syntes inte partiledarna i syfte att visa hur de såg ut 1950. Denna uppvisande attityd som vi från början hade förväntat oss att hitta på 50-talet snarare än idag visade sig snarare vara tvärtom; det har blivit allt vanligare att partiledare visas på bild i rent presentationssyfte, till skillnad från 1950 då de oftast visades på bild när de gjorde något utöver det vardagliga; till exempel om de träffade en utländsk politiker eller hälsade på kungen.

Till händelser under 1950 som kan ha påverkat nyhets- och bildmaterialet hör framför allt konung Gustaf V:s död och begravning samt Gustaf VI Adolfs tillträde.

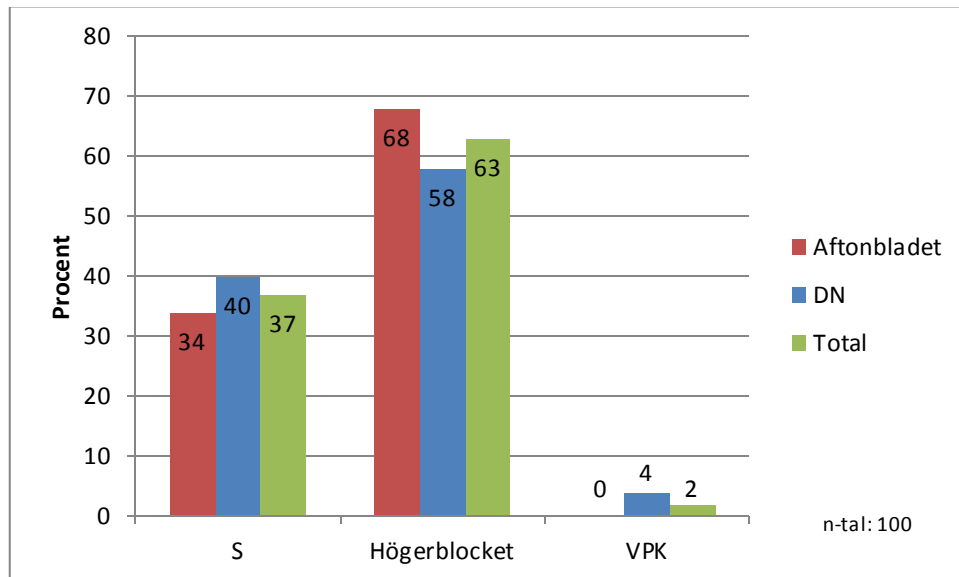

Tage Erlander (S) på väg till Gustaf V:s begravning i Aftonbladet 50-10-29 Bilden är typisk för 1950 i och med att den visar Erlander i ett sammanhang och inte bara för att visa läsaren hur Erlander ser ut.

Statsminister Tage Erlander anländer till Drottningholm i sin bil.

4.4 1980

Efter valet 1979 fick högerblocket fortsatt förtroende och Thorbjörn Fälldin (C) satt som statsminister medan partiledarna Ola Ullsten (FP) och Gösta Bohman (M) var utrikesminister respektive ekonomiminister. Olof Palme (S) var oppositionsledare och Vänsterpartiet kommunisterna leddes av Lars Werner. Kristdemokraterna satt visserligen inte i Riksdagen men deras ledare Alf Svensson syntes på en bild. Den som överlag syntes oftast på bild var oppositionsledaren Olof Palme, tätt följd av statsministern Thorbjörn Fälldin.

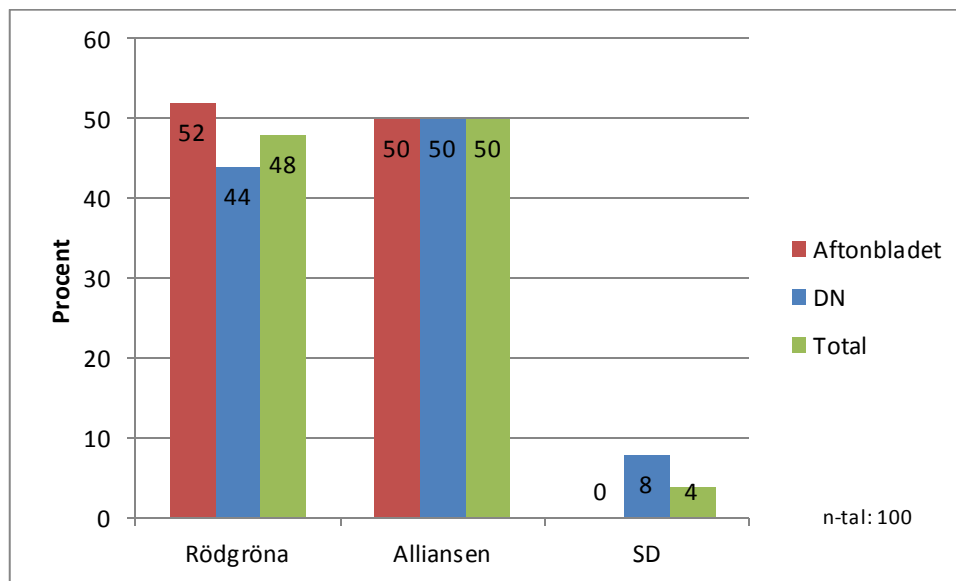
Figur 4.10: Partiledare i bild år 1980 fördelat på tidning

Även här kan totalen överstiga 100 procent då det fanns ett fåtal bilder där fler än en partiledare syntes.

Till händelser under 1980 som kan ha påverkat nyhets- och bildmaterialet hör folkomröstningen om kärnkraften den 23e mars och misstroendevotum i Riksdagen mot regeringen Fälldin i oktober. Även här ser vi alltså att Ghersetts teori om utjämnande av vilka politiker som syns stämmer (Hadenius et al., 2011). 1980 var Aftonbladet socialdemokratiskt och Dagens Nyheter liberalt, men båda visar bilder från båda blocken.

4.5 2012

Efter att ha skiftats fram och tillbaka mellan valen var det högerregering även år 2012 då Allianspartierna bildat regering. Statsminister var Fredrik Reinfeldt (M) och i regeringen syns även partiledarna Jan Björklund (FP), Göran Hägglund (KD) och Annie Lööf (C). För oppositionen står de rödgröna med Stefan Löfvén (S), Jonas Sjöstedt (V), Åsa Romson (MP) och Gustav Fridolin (MP). Även Sverigedemokraterna med partiledaren Jimmie Åkesson har tagit sig in i Riksdagen. Fram till den 27e januari 2012 var Håkan Juholt partiledare för Socialdemokraterna.

Figur 4.11: Partiledare i bild år 2012 fördelat på tidning

Värt att notera år 2012 är att DN hade långt fler bilder på partiledarna för de mindre partierna än Aftonbladet och färre bilder på Reinfeldt och Löfvén. Sammanslaget mellan de politiska blocken ser dock fördelningen väldigt jämn ut.

Händelser under 2012 som kan ha påverkat nyhets- och bildmaterialet är Håkan Juholts avgång och Stefan Löfvéns tillträde i slutet av januari. Vi har under kodningen gjort en slumpmässig ordning av vilken månad vi kodar först. Vi inledde med att koda februari och därefter oktober månad. Eftersom februari var den första månaden vi valde att koda (vilket på 16 dagar fyllde hela Aftonbladets kvot) kan det ha förändrat resultatet i och med Löfvéns tillträde. Värt att notera är att det under dessa 16 dagar i februari publicerades tjugofyra bilder på Löfvén i Aftonbladet och bara en i DN. Övriga tio bilder på Löfvén i DN låg i oktober månad. Året var, liksom 1980, ett skottår.

5. Slutdiskussion/slutsatser

Den slutsats man allra tydligast kan dra av vår undersökning är att antalet bilder av partiledare i svensk press har ökat lavinartat under de senaste sextio åren. Även om den relativa andelen av vissa av våra kodade faktorer har minskat över tid så har det absoluta antalet av till exempel partiledarbilder på kultur- och nöjessidorna fortfarande ökat avsevärt. Detta innebär att partiledarna syns oftare på dessa sidor än vad de gjorde för sextio år sedan.

Mats Ekström menade i sin studie att man under framför allt 50-talet kunde se att partiledarna framställs mer folkligt i bild än vad de gjort tidigare. Detta är en slutsats som vi också kan dra av vår undersökning. På femtiotalet avbildades ofta partiledarna när de satt och fikade eller gjorde annat som vi vanliga människor gör. Vad vi däremot också kan se är att man sedan dess tagit ett steg tillbaka och i dag inte längre använder sig av dessa bilder i samma relativa utsträckning. Partiledarna idag framställs som just partiledare och inte ”en av oss”.

Barry Richards menade i sin studie att politikerna måste ta till sig mer av populärkulturens tekniker för att knyta känslomässiga band till väljarna för att demokratin ska revitaliseras. Vår studie visar att det i detta avseende finns ett stort utrymme för svenska partiledare att göra just detta, men det har inte anammats i någon vidare utsträckning. John Street tog upp flera exempel på hur politiker har använt sig av populärkulturens taktiker för att nå väljarna. Hur Gerhard Schroeder spelade med Scorpions och Nelson Mandela poserade med Spice Girls. Några sådana tendenser är svåra att urskilja i svensk press.

På bild i Sveriges största morgontidning, Dagens Nyheter, och Sveriges största kvällstidning, Aftonbladet, är politikerna just politiker. De är inte familjefäder, TV-stjärnor, rockidoler eller livsnjutare. Så den tidigare nämnda populariseringen av politiken har i Sverige inte haft något genomslag ännu.

Bjerling (2012) har diskuterat om att vi går mot en mer personinriktad syn på politik. Vår undersökning visar som sagt främst att vi får se mer av politikerna, vilket kan innebära att faktorer som utseende och klädval blir viktigare även i svensk politik. Ju mer vi får se en politiker desto mer troligt är det att vi känner någon koppling till denne och då kan personlig stil lika väl som sakfrågor påverka vad vi tycker och tänker inför valen.

Det har också diskuterats om det är bra eller dåligt med den här utvecklingen, och åsikterna går isär. Vi har ingen egen åsikt här men kan absolut se de olika sidornas argument. Det finns förstås en klar nackdel i att politiker med fördelaktigt utseende får ett övertag men frågan är

om väljarna faktiskt är så ytliga och om de inte är det så kan personrösterna i framtiden göra ett starkare avtryck på demokratin i Sverige. Personvalskampanjerna i Sverige kan ge indikationer på vilka sakfrågor som berör väljarna och det skulle kunna innebära att väljarna känner att de kan rösta på sakfrågor utan att vända sig till missnöjespartier.

Även om det svenska politiska systemet skiljer sig från det amerikanska, där presidentvalet och därmed den största makten är ett personval, så kan väljarnas personliga tankar om folkvalda synas även här i form av personrösterna. Effekten kan bli att en person får representera ett helt parti (Bjerling, 2012), vilket kan innebära att den personens personliga framgångar och misslyckanden kan ge effekter för hela partiet. Skillnaderna i de politiska systemen är antagligen också anledningen till varför den svenska och amerikanska utvecklingen inte följer varandra. Det är inte lika viktigt att framställa partiledaren som den som "lever som han lär" i Sverige som i USA. När vapenlagsskärpningar diskuterades i USA efter flera uppmärksammade skolskjutningar släppte vita huset bilder på president Obama när han sköt med hagelgevär för att visa att han inte är vapenmotståndare. I Sverige hade det antagligen inte behövts. I stället hade det varit troligt att vi fick se en porträttbild och en artikel som berättar om politikerns eget vapenintresse.

En intressant uppföljning på vår studie skulle vara att se vilka bilder som får mest spridning efter publicering. Det är sannolikt att de udda bilderna visas fler gånger än de "normala" och det kan innebära att "normalbilden" inte är den vi ser mest av. Baserat på vår undersökning är det ändå troligt att just porträttet är det sätt vi oftast får se våra politiker, andra typer av bilder sticker därför ut och påverkar kanske bilden (den symboliska, inte den faktiska) av politikerna mer. Men för att den utstickande bilden ska vara utstickande så måste det finnas en "normalbild" som referens.

Bilderna påverkar oss. Därför kommer kontrollen över bilderna fortsätta att vara en kärnfråga för alla inblandade. Kanske är det dåligt att politiker förbereder sig för fotografierna i alla lägen. Kanske är det positivt att redaktionerna får tillgång till mer material. Det viktiga är antagligen att redaktionerna är lika medvetna som politikerna och därmed kan vara lika kritiska till bilderna som de är till texterna som kommer från pressmeddelanden och utskick.

Referenser

Adatto, Kiku (2008) *Picture perfect, Life in the Age of the Photo Op*. New Jersey, Princeton University Press.

Asp, Kent (1986) *Mäktiga massmedier*, Stockholm, Akademilitteratur.

Asp, Kent (2007) Fairness, Informativeness and Scrutiny – The Role of News Media in Democracy, i *Nordicom Review vol. 28 (2007)*, Göteborg, Nordicom

Barrett, Andrew W. och Barrington, Lowell W. (2005) Is a Picture Worth a Thousand Words? Newspaper Photographs and Voter Evaluations of Political Candidates. *Press/Politics 10(4)*, pp. 98-113

Bjerling, Johannes (2012), *The Personalisation of Swedish Politics, Party Leaders in the Election Coverage 1979-2010*, Göteborg, Göteborgs Universitet, dept. of journalism, media and communication

Ekström, Mats (2006), *Politiken i mediesamhället*, Malmö, Liber.

Esaiasson, Peter; Giljam, Mikael; Oskarsson, Henrik och Wängerd, Lena (2012) *Metodpraktikan, fjärde upplagan*. Stockholm, Norstedts Juridik.

Grabe, Maria E. och Bucy, Erik P. (2009), *Image bite politics: News and the visual framing of elections*, New York, Oxford University Press.

Hadenius, Stig; Weibull, Lennart och Wadbring, Ingela (2011), *Massmedier, 10:e uppdaterade upplagan, Press, radio och tv i den digitala tidsåldern*, Stockholm, Ekerlids Förlag

Marland, Alex (2012), *Political Photography, Journalism, and Framing in the Digital Age: The Management of Visual Media by the Prime Minister of Canada*, St. Johns, University of Newfoundland

Nord, Lars & Strömbäck Jesper (red.) (2012), *Medierna och demokratin*, Lund, Studentlitteratur.

Richards, Barry (2004), The Emotional Deficit in Political Communication, *Political Communication vol. 21(3)*.

Regeringen, *Proposition 2012/13:69, Kränkande fotografering*, Stockholm, Justitiedepartementet

Schill, Dan (2012) The Visual Image and the Political Image: A Review of Visual Communication Research in the Field of Political Communication. *The Review of Communication 12(2)*, pp. 118-142

Sternvik, Josefine (2007), *I krympt kostym*, Göteborg, Göteborgs Universitet, Institutionen för journalistik och masskommunikation.

Street, John (2001), *Mass Media, Politics and Democracy*, New York, Palgrave.

Strömbäck, Jesper (2009), *Makt, medier och samhälle*, Stockholm, SNS Förlag.

Trehörning, Pär, *Lagförslag till kränkande fotografering*, Öppet brev, Svenska Journalistförbundet

Williams, Jane; Lock, Alan och Burnett, Caroline (1996) *Digital video for multimedia: considerations for capture, use and delivery*, Advisory Group of Computer Graphics [online]. University of Bristol.

Bilagor

Kodbok

1. År
2. Månad
3. Dag
4. Tidning
 - 4.1. Aftonbladet
 - 4.2. DN
5. Sidnummer
6. Placering
 - 6.1. Framsida
 - 6.2. Annansida
7. Vinjett
 - 7.1. Inrikes/Politik
 - 7.2. Kultur/Nöje
8. Bildstorlek
 - 8.1. Helsida
 - 8.2. Halvsida
 - 8.3. (4). Kvantssida
 - 8.4. (8). Åttondel eller mindre
9. Vem syns på bilden?
Fritext
10. Gruppbild?
 - 10.1. Ja
 - 10.2. Nej

Med gruppbild avses om fler än en svensk partiledare syns på bilden.

11. Partitillhörighet
 - 11.1. S
 - 11.2. V
 - 11.3. MP
 - 11.4. M
 - 11.5. FP
 - 11.6. C
 - 11.7. KD
 - 11.8. SD
 - 11.9. Alliansen
 - 11.10. Rödgröna
 - 11.11. Blandat
 - 11.12. 19. Annat

Politiska partier som genom historien har bytt namn har samtliga kodats efter det de kallas idag. Exempel: Sveriges Kommunistiska Parti har kodats som Vänsterpartiet och Bondeförbundet har kodats som Centerpartiet.

12. Kön

- 12.1. Man
- 12.2. Kvinna
- 12.3. Blandat

13. Fotovinkel

- 13.1. Framifrån
- 13.2. Ovanifrån
- 13.3. Underifrån
- 13.4. Från sidan
- 13.5. Bakifrån

Ovanifrån och underifrån har endast tillämpats då bilden är tagen framifrån. En bild tagen bakifrån på någon ur ett godperspektiv har således kodats som enbart bakifrån.

14. Hur stor del av politikern syns?

- 14.1. Helbild
- 14.2. Halvbild
- 14.3. Ansikte/detaljbild

Med helbild avses att hela partiledaren syns, från topp till tå. Med halvkropp avses midjan och uppåt. Ansikte/detaljbild avser bysten eller mindre. I de fall delar av partiledarens kropp varit skymd av något föremål har vi räknat bort detta föremål. Exempelvis, en bild på en partiledare där halva kroppen skymms av ett talarpodie kodas som helbild.

15. Fototillfället privat?

- 15.1. Ja
- 15.2. Nej
- 15.3. 9. Ourskiljbart

Med privat avses att bilden inte är tagen där partiledaren figurerar som partiledare. Bilder från hemmet, familjebilder etc.

16. Fotoplats

- 16.1. Riksdag
- 16.2. Presskonferens
- 16.3. Hemmet
- 16.4. Utomhus
- 16.5. 9. Annat
- 16.6. 10. Ourskiljbart

17. Var?

Fritext

18. Photo-op?

- 18.1. Ja
- 18.2. Nej
- 18.3. 9. Ourskiljbart

19. Typ av bild

- 19.1. Nyhetsbild
- 19.2. Reportagebild
- 19.3. Porträtt
- 19.4. Intervju
- 19.5. Debatt
- 19.6. Presskonferens
- 19.7. Montage
- 19.8. Karikatyr
- 19.9. 99. Annat

Nyhetsbild avser en bild vars syfte är att visa vad som händer vid tillfället, där partiledaren sällan är med på att bilden tas. Reportagebild avser bilder från längre reportage i stil med "Vi följer med X under en dag". Porträttbilder avser bilder vars syfte är att låta läsaren identifiera partiledaren. Intervjubild är när partiledaren uppenbart blir intervjuad av en reporter.

20. Interagerar partiledaren med "vanligt folk"?

- 20.1. Ja
- 20.2. Nej

Partikamrater, journalister, andra politiker etc. räknas inte till vanligt folk. Det ska vara oidentifierade människor som inte har något direkt att göra med nyheten.

21. Är partiledaren fysiskt aktiv?

- 21.1. Ja
- 21.2. Nej

Med aktiv menas att partiledaren gör något mer än skakar hand och talar. Exempel på fysiskt aktiv är spelar fotboll, lagar mat, springer etc.

22. Tittar personen in i kameran?

- 22.1. Ja
- 22.2. Nej

Med tanke på att bilder från 1950 är ganska oskarpa har vi tolkat alla bilder där de tittar mot kameran som att de tittar in i kameran.

23. Gestaltning

- 23.1. Neutral
- 23.2. Allvarlig
- 23.3. Ler
- 23.4. Skrattar
- 23.5. Är arg
- 23.6. Dyster

- 23.7. Grimaserande
- 23.8. 99. Annat

24. Känslan av bilden

- 24.1. Neutral
- 24.2. Positiv
- 24.3. Negativ

Här syftar vi på hur vi upplever att partiledaren på bilden framställs. Det är naturligtvis ett subjektivt mått men ändå intressant.

25. Övriga kommentarer

Fritext